

OD ŠKOLSKIH DVORIŠTA DO ODRŽIVIH GRADOVA: PARTICIPACIJA DECE U PLANIRANJU ZELENIH I JAVNIH PROSTORA

Slađana Anđelković¹, Tijana Jovanović Petrović²,
Sabina Kerić³

Apstrakt: U radu se razmatra uloga dece u planiranju zelenih i javnih prostora, polazeći od školskih dvorišta kao ključnih mikro-prostora u procesu transformacije savremenih gradova ka održivim urbanim sredinama. Polazna pretpostavka istraživanja jeste prevazilaženje tradicionalne paradigme o deci kao pasivnim korisnicima urbanog prostora i sagledavanje dece kao aktivnih aktera čije potrebe, iskustva i perspektive mogu značajno doprineti kvalitetnijem i inkluzivnijem urbanom planiranju. U tom kontekstu, školska dvorišta se analiziraju kao hibridni prostori koji objedinjuju ekološke, socijalne i obrazovne funkcije, istovremeno predstavljajući pristupačnu platformu za participativno učešće dece u oblikovanju lokalne životne sredine.

Metodološki okvir rada obuhvata teorijsku analizu koncepata *child-friendly cities*, *right to the city* i *co-design*, učenja u neformalnim kontekstima van učionice, obrazovanja i vaspitanja za održivi razvoj, kao i participativnog planiranja. Poseban segment metodologije čini primena Dizajnaton pristupa kao strukturirane participativne metode uključivanja dece u procese prostornog promišljanja i planiranja. Metodološki pristup dodatno je potkrepljen interpretacijom rezultata pilot-projekata „Naučno igralište“, „Niklo kao ja“ kao i analizom publikacije *Dečji manifest za održive gradove*.

Rezultati istraživanja ukazuju kako participacija dece u urbanom planiranju, procesima osmišljavanja i unapređenja zelenih mikro-prostora mogu doprineti jačanju zajednice i služiti kao osnove za razumevanje odnosa između dece, prostora i urbane održivosti. Aktivno učešće dece u planiranju zelenih mikro-prostora doprinosi ne samo razvoju ekološke svesti i osećaja pripadnosti zajednici kod najmlađih, već i stvaranju funkcionalnijih, bezbednijih i socijalno inkluzivnijih javnih prostora kroz integraciju dečje perspektive u procese urbanog planiranja i unapređivanja kvaliteta života u savremenim gradovima. Zaključuje se da iskustva nastala u radu sa decom mogu predstavljati relevantnu osnovu za unapređenje lokalnih samouprava i razvoj održivijih gradova.

Ključne reči: školsko dvorište, urbano planiranje, održivi gradovi, javni prostori, *child-friendly cities*

¹ Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, 11000, Beograd, Srbija, e-mail: sladjana.andjelkovic@gef.bg.ac.rs ORCID 0000-0002-8943-6569

² Edukativni centar "KidHub" / Platforma za inovacije u ekološkom obrazovanju, Vojvode Stepe 266, Beograd, Srbija, e-mail: office@kidhub.rs

³ Eko-socijalno preduzeće "Ekonaut" / Platforma za inovacije u ekološkom obrazovanju, Venizelosova 52, Beograd, Srbija, e-mail: zdravac@ekonaut.org

FROM SCHOOLYARDS TO SUSTAINABLE CITIES: CHILDREN'S PARTICIPATION IN THE PLANNING OF GREEN AND PUBLIC SPACES

Abstract: This paper examines the role of children in the planning of green and public spaces, taking schoolyards as key micro-spaces in the transformation of contemporary cities toward sustainable urban environments. The central research premise challenges the traditional paradigm that positions children as passive users of urban space and instead considers them as active actors whose needs, experiences, and perspectives can substantially contribute to higher-quality and more inclusive urban planning. In this context, schoolyards are analyzed as hybrid spaces that integrate ecological, social, and educational functions, while simultaneously serving as accessible platforms for children's participatory engagement in shaping their local environment.

The methodological framework combines a theoretical analysis of the concepts of *child-friendly cities*, *the right to the city*, and *co-design*, with approaches to learning in non-formal, out-of-classroom contexts, education for sustainable development, and participatory planning. A distinct methodological component is the application of the Designathon approach as a structured participatory method for involving children in processes of spatial reflection and planning. This methodological approach is further supported by an interpretation of the results of the pilot project *Science Playground (Naučno igralište)*, *Niklo kao ja* as well as by analyzing the publication *Children's Manifesto for Sustainable Cities*.

The findings indicate that children's participation in urban planning and in the design and improvement of green micro-spaces can contribute to community strengthening and provide a basis for understanding the relationships between children, space, and urban sustainability. Active involvement of children in planning green micro-spaces supports not only the development of environmental awareness and a sense of belonging among younger generations, but also the creation of more functional, safer, and socially inclusive public spaces through the integration of children's perspectives into urban planning processes and efforts to improve quality of life in contemporary cities. It is concluded that experiences gained from working with children can provide a relevant basis for improving local governments and developing more sustainable cities.

Keywords: schoolyards, urban planning, sustainable cities, public spaces, child-friendly cities

UVOD

Savremeni pristupi održivom urbanom razvoju sve jasnije ukazuju da prostor nije samo predmet stručnog oblikovanja, već i rezultat društvenih odnosa, svakodnevnih praksi i pregovaranja različitih aktera. Planiranje prostora zato ne može biti svedeno isključivo na tehnički i administrativni postupak, već podrazumeva i pitanje ko učestvuje u donošenju odluka, čija se iskustva smatraju legitimnim i na koji način se javni interes tumači i oblikuje. U tom okviru, participacija postaje jedno od ključnih pitanja savremenog urbanog planiranja i lokalnog upravljanja.

Iako se deca najčešće posmatraju kao korisnici prostora, a ne kao njegovi relevantni tumači i ko-kreatori, brojni teorijski i praktični pristupi ukazuju da upravo njihova svakodnevna iskustva mogu doprineti kvalitetnijem sagledavanju javnih i zelenih prostora. Deca drugačije opažaju bezbednost, pristupačnost, hlad, zelenilo, mogućnosti za kretanje, igru i boravak, pa njihova perspektiva može biti dragocena za participativno planiranje, naročito na nivou lokalnih mikro-prostora.

Školska dvorišta i lokalni zeleni prostori u tom smislu imaju poseban značaj. Oni su svakodnevno dostupni, funkcionalno višeslojni i istovremeno obrazovni, socijalni i ekološki prostori. Posmatrani iz ugla održivog urbanog razvoja, mogu se razumeti kao mali, ali značajni poligoni za učenje, istraživanje i zajedničko oblikovanje prostora. Istovremeno, oni se mogu razumeti i kao važni resursi vanučioničkog i ambijentalnog učenja, jer omogućavaju povezivanje iskustva, prostora i sadržaja učenja na neposredan i učenicima smislen način (Anđelković, 2018).

U tom kontekstu, posebno mesto ima publikacija *Dečji manifest za održive gradove*, nastala u saradnji KidHub-a i Instituta za arhitekturu i urbanizam Srbije i evidentirana u repozitorijumu RAUmPlan kao dokument kategorije M123⁴. Njena važnost dodatno je pojačana činjenicom da je povezana sa širim stručnim okvirom koji Institut razvija i kroz projekat NONA – New gOvernance for New spAces, usmeren na razvoj modela upravljanja koji integrišu zelena ulaganja u održivi urbani i teritorijalni razvoj. Brošura analizira mišljenja, ideje i radove dece i mladih uzrasta od 6 do 18 godina koja su učestvovala u godišnjem događaju *Globalni dečji Dizajnaton*, koji KidHub realizuje već devet godina kao platformu za uključivanje dece u promišljanje ekoloških izazova povezanih sa ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija. Posebno su značajne poslednje tri godine, tokom kojih su teme bile usmerene na cirkularni dizajn, unapređenje prostora za igru i učenje i razvoj biodiverziteta u urbanom okruženju, pa su deca razvijala predloge za transformaciju dvorišta vrtića, školskih dvorišta i javnih zelenih površina. Na osnovu tih dečjih ideja, a kroz ko-kreativan proces u kome su učestvovali pedagoški tim KidHub-a i stručnjaci iz različitih oblasti, uključujući pejzažnu arhitekturu i hortikulturu iz Ekonaut-a, nastali su elementi *Naučnog igrališta*. Zbog toga brošura ne predstavlja samo pregled dečjih stavova, već i analizu dečjih predloga kao relevantne osnove za oblikovanje konkretnih prostornih rešenja.

Polazeći od toga, cilj rada jeste da pokaže da dečja participacija u planiranju zelenih i javnih prostora, naročito na nivou školskih dvorišta, može doprineti razumevanju odnosa između dece, prostora i urbane održivosti, ali i da iskustva sistematizovana u publikaciji *Dečji manifest za održive gradove* mogu poslužiti kao model za unapređenje rada lokalnih samouprava. U tom okviru program *Naučno igralište* razmatra se kao primer praktične operacionalizacije dečjih ideja i preporuka iz brošure, dok se projekat *Niklo kao ja* uvodi kao dopunski primer šireg značaja lokalnih zelenih intervencija.

TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR

Teorijsko-metodološki okvir rada povezuje više međusobno srodnih pristupa. Pored koncepta *child-friendly cities, right to the city*, participativnog planiranja i vanučioničkog učenja, važno mesto ima i *co-design* pristup, odnosno zajedničko osmišljavanje rešenja kroz saradnju različitih aktera. U ovom radu taj pristup se sagledava kroz unapređeni Dizajnaton metod koji KidHub koristi u radu sa decom. Ovaj metod počiva na principima dizajnerskog razmišljanja, odnosno na procesu koji uključuje razumevanje korisnika i konteksta, prepoznavanje problema, razvijanje ideja, testiranje rešenja i njihovo dalje unapređivanje.

Važno je, međutim, razlikovati dizajnersko razmišljanje od Dizajnaton metoda. Dizajnersko razmišljanje predstavlja širi konceptualni i procesni okvir za rešavanje problema, dok Dizajnaton označava konkretan participativni format rada sa decom i mladima, u kome se taj okvir prevodi u strukturisan i uzrastu prilagođen proces zajedničkog promišljanja i stvaranja rešenja. Drugim rečima, dizajnersko razmišljanje daje logiku procesa, a Dizajnaton metod obezbeđuje njegovu praktičnu i participativnu primenu u obrazovnom i društvenom kontekstu. U praksi KidHub-a ovaj metod je dodatno unapređen tako što nije zadržan samo kao jednokratni kreativni događaj, već je preveden u širi model rada koji povezuje dečju participaciju, učenje u prostoru, ekološke izazove i razvoj konkretnih prostornih intervencija.

⁴ Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije. (n.d.). *RAUMPLAN digitalni repozitorijum*. <https://raumplan.iaus.ac.rs/handle/123456789/1059>

Na taj način, Dizajnaton u ovom radu, ne predstavlja samo radionicu ili format konsultovanja dece, već metodološki most između obrazovanja, participacije i urbanog promišljanja prostora. Upravo zato je pogodan za analizu školskih dvorišta i zelenih mikro-prostora, jer omogućava da deca ne budu samo ispitanici ili korisnici, već aktivni učesnici u definisanju problema, oblikovanju predloga i razvoju prostornih rešenja.

Prvi važan teorijski oslonac rada odnosi se na koncepte grada po meri deteta i dečje participacije, koji polaze od pretpostavke da deca nisu pasivni korisnici urbanog prostora, već društveni akteri čije iskustvo može doprineti kvalitetnijem planiranju. Hart (1992) pokazuje da participacija može imati različite nivoe, od simboličkog uključivanja do stvarnog uticaja na proces i odluke. U tom smislu, suštinska participacija ne podrazumeva samo prisustvo dece u procesu, već mogućnost da njihovi stavovi imaju težinu i konkretne posledice.

Drugi važan oslonac predstavlja koncept *right to the city*, koji naglašava da urbanim prostorom ne treba upravljati isključivo odozgo, već da različite društvene grupe imaju pravo da učestvuju u njegovom oblikovanju (Harvey, 2008). Kada se ovaj koncept primeni na decu, postaje jasno da njihova iskustva nisu sporedna, već važna za razumevanje kvaliteta svakodnevnog urbanog života.

Treći okvir odnosi se na participativno planiranje i *co-design* pristupe. U domaćem kontekstu literatura ukazuje na jaz između formalno prisutne participacije i njenog stvarnog uticaja na planerske procese. Čolić i Čolić (2018) participativni urbani dizajn razumeju kao dijaloški proces, dok Čolić i Dželebdžić (2018) ukazuju na ograničenja formalizovane participacije u Srbiji. Dodatno, edukativno-participativni pristupi u kreiranju uslova za urbanu bezbednost pokazuju da uključivanje korisnika prostora može doprineti kvalitetnijem razumevanju lokalnih potreba i razvoju održivijih prostornih rešenja (Čolić Marković, Danilović Hristić, & Petrić, 2024). Važan deo teorijskog okvira odnosi se i na obrazovanje i vaspitanje za održivi razvoj, kao i na učenje u neformalnim i vanučioničkim kontekstima. U tom smislu školska dvorišta se ne razumeju samo kao prostori za boravak, već i kao obrazovni resursi koji omogućavaju povezivanje iskustva, prostora i procesa učenja (Anđelković & Stanisavljević-Petrović, 2014; Dymment, 2005).

Metodološki, rad je zasnovan na kvalitativnom i interpretativnom pristupu. Obuhvata teorijsku analizu navedenih koncepata, interpretaciju publikacije *Dečji manifest za održive gradove* i razmatranje iskustava pilot-projekata *Naučno igralište* i *Niklo kao ja*. Poseban segment metodologije čini primena naprednog Dizajnaton pristupa kao strukturirane participativne metode rada sa decom. U ovom pristupu deca istražuju izazov, mapiraju potrebe, definišu probleme, osmišljavaju predloge rešenja i učestvuju u njihovom prevođenju u konkretne prostorne intervencije. Time Dizajnaton prevazilazi funkciju jednokratnog kreativnog događaja i postaje instrument za povezivanje obrazovanja, participacije i prostornog promišljanja.

ŠKOLSKA DVORIŠTA KAO MIKRO-PROSTORI ODRŽIVOG URBANOG RAZVOJA

Školska dvorišta zauzimaju posebno mesto u savremenom promišljanju održivog urbanog razvoja zato što objedinjuju više funkcija. Ona su istovremeno prostori igre, socijalizacije, boravka, učenja i kontakta sa prirodom. Upravo ta višefunkcionalnost čini ih pogodnim za razvoj participativnih praksi u kojima deca mogu prepoznati probleme, izraziti potrebe i predložiti promene u neposrednom okruženju.

Njihov značaj dodatno raste u kontekstu klimatskih promena, smanjenja zelenih površina i porasta potrebe za dostupnim lokalnim prostorima koji imaju ekološku i socijalnu funkciju. Školska dvorišta, posebno kada se promišljaju kroz principe održivosti, cirkularnog dizajna i biodiverziteta, mogu postati važni mikro-prostori urbane otpornosti. U tom smislu, ona nisu samo pomoćni prostori obrazovne ustanove, već potencijalne jedinice šire urbane transformacije.

Poslednjih decenija škola kao da se otuđila od svog neposrednog okruženja – dvorišta. U razvijenijim zemljama koje su prepoznale potencijale tog prostora kao specifičnog ambijenta za učenje i poučavanje, pristupilo se reorganizaciji i kreiranju koncepta školskog dvorišta kao mesta za kognitivni, afektivni i psihomotorički razvoj deteta. Školska dvorišta sve lošije izgledaju. Dovoljno je da prošetamo oko škole i uočimo iscrpane zidove, otpatke, polomljene klupe za sedenje i neodržavane bašte i parkove. Kao da su se učenici i nastavnici povukli u učionice, a brigu za izgled i namenu neposrednog školskog okruženja prepustili licima „odgovornim i plaćenim“ za taj posao (Van Matre, 1972, prema: Braund & Reiss, 2004: 21). Ovi autori daju primer škole u gradiću Arborfeldu, u kojoj su učenici i nastavnici od jedne potpuno nepodsticajne sredine (klasičnog školskog dvorišta) uspeali da stvore ambijent za učenje koji je postao uzor mnogim školama u okolini. Oni su zajedno kreirali prostor koji je postao podsticajni fizički kontekst za razvijanje kreativnosti, stvaralaštva, preduzetništva, kritičkog mišljenja: šah, mnogo koncentričnih krugova, kvadrata, slova i brojeva iscrtanih na betonu, zone i poligoni za razne igre. Zemljište oko škole je pošumljeno, napravljene su kućice za ptice, a u bašti je zasađeno povrće. Napravljene su plitke bare i staze od različitih materijala (kamena, trave, piljevine, ostataka drveta). Kreiran je lavirint u koji deca rado ulaze, koristeći mape i rešavajući zadatke koji ih očekuju da bi izašli iz njega. U tunelima napravljenim od prirodnog materijala deca su u situaciji da iskuse različite vrste kretanja, jačinu zvuka i promenu svetla, da savladaju prepreke. Zajedno s nastavnicima ona su pravila ekološko đubrivo za biljke, skupljajući opalo lišće i kore drveta. Uz to iskustvo stekla su i mnogo korisnog znanja o tome kako đubrivo nastaje, zašto je važno, kako se biljke hrane i sl.

Debate i rasprave o kreiranju različitih prostora za učenje i igru u školskom dvorištu, kao i poslovima koje su obavljali u školskom vrtu bile su deo odrastanja i učenja za život i o životu kroz neposredno iskustvo. Stvaranjem estetskih dela i ulepšavanjem školskog dvorišta i bašte geološkim materijalom, oplemenjena je životna sredina. Sadržaji su se izučavali integrisano, učenici su pisali izveštaje o radu na terenu, dnevnik posmatranja, molbe lokalnim vlastima za učešće u radovima, eseje, slobodne sastave. Atmosfera je bila podsticajna, a deca su s radošću rešavala postavljene zadatke.

Iz perspektive rada, posebno je važno to što su školska dvorišta pristupačna deci i što omogućavaju neposredno povezivanje prostornog iskustva i participativnog delovanja. Zbog toga predstavljaju pogodnu polaznu tačku za uključivanje dece u planiranje zelenih i javnih prostora, kao i za razvoj njihovog osećaja pripadnosti, odgovornosti i ekološke svesti.

DEČJI MANIFEST ZA ODRŽIVE GRADOVE KAO RAZVOJNI MODEL

Poseban značaj publikacije *Dečji manifest za održive gradove* leži u tome što ona povezuje dečju perspektivu, pitanja održivosti i kvalitet urbanog života sa preporukama namenjenim lokalnim samoupravama, urbanistima, planerima, školama i drugim akterima koji učestvuju u oblikovanju prostora. Kao dokument kategorije M123, ona dobija dodatnu stručnu težinu, jer se ne pojavljuje samo kao rezultat projektno aktivnosti, već kao relevantan doprinos oblasti planiranja i urbanog razvoja.

Njena razvojna vrednost proizlazi iz dva međusobno povezana nivoa. Prvo, ona artikuliše dečju perspektivu o tome šta grad čini održivijim, bezbednijim i pravednijim. Drugo, te uvide prevodi u preporuke koje se mogu koristiti u lokalnoj praksi. Među njima se posebno izdvajaju jačanje mehanizama participacije, unapređenje zelenih površina, razvoj klimatski otpornijih školskih dvorišta i doslednije uključivanje principa ekološke pravde u lokalne odluke. U tom smislu, brošura ne ostaje na nivou opšte afirmacije participacije, već nudi smer kako dečju perspektivu uključiti u konkretne lokalne politike i prostorne intervencije. Zbog toga se *Dečji manifest za održive gradove* može razumeti i kao operativni okvir za lokalne samouprave. Njegova vrednost nije samo u tome što prenosi glas dece, već i u tome što pokazuje kako se taj glas može prevesti u smernice za planiranje, oblikovanje i unapređenje prostora na lokalnom nivou.

NAUČNO IGRALIŠTE KAO PRIMER PRAKTIČNE OPERACIONALIZACIJE

Ako *Dečji manifest za održive gradove* predstavlja razvojni okvir, onda program *Naučno igralište* pokazuje da su njegove preporuke primenljive u praksi. Osnovna vrednost ovog programa ogleda se u tome što preporuke o dečjoj participaciji prevodi u konkretan proces ko-kreacije prostora. Deca nisu uključena samo kao korisnici koji komentarišu gotova rešenja, već kao učesnici koji mapiraju potrebe, prepoznaju probleme i predlažu sadržaje. U sledećem koraku, ti predlozi se, uz podršku stručnjaka iz oblasti pejzažne arhitekture i hortikulture, prevode u stvarne prostorne intervencije. Tako participacija ne ostaje na nivou simbolične konsultacije, već postaje deo procesa planiranja i oblikovanja prostora.

U pedagoškom smislu, *Naučno igralište* počiva na pristupu koji školsko dvorište razume kao obrazovni resurs, odnosno kao prostor u kome se učenje razvija kroz neposredno iskustvo, istraživanje i odnos sa okruženjem. Ovakvo razumevanje blisko je konceptu vanučioničkog i ambijentalnog učenja, u kome prostor postaje aktivan činilac procesa učenja, a ne samo njegova pozadina (Anđelković, 2018).

Poseban značaj programa leži u tome što su na osnovu dečjih rešenja već realizovani konkretni prostori *Naučnog igrališta* u senzornom vrtu Arboretuma Šumarskog fakulteta u Beogradu, kao i u više obrazovnih ustanova tokom 2024–2025. godine. Time je potvrđeno da dečja participacija može proizvesti konkretna i primenljiva prostorna rešenja i da može imati stvarni efekat na kvalitet prostora za učenje i igru. Program dodatno dobija na važnosti time što KidHub u njemu koristi prakse dizajnerskog razmišljanja bliske Dizajnaton metodi. Deca istražuju izazov, definišu potrebe, osmišljavaju rešenja i učestvuju u njihovom prevođenju u stvarne intervencije. Takav pristup povezuje obrazovanje, participaciju i prostorno promišljanje na način koji je posebno relevantan za lokalne samouprave, jer pokazuje kako se dečji uvidi mogu strukturirano uključiti u proces oblikovanja prostora.

U širem razvojnem okviru važan je i nastavak rada Platforme za inovacije u ekološkom obrazovanju, koju su KidHub i Ekonaut pokrenuli 2025. godine, sa ciljem razvoja primenljivih modela učenja koji povezuju decu, edukatore i zajednice. Time se potvrđuje da *Naučno igralište* nije jednokratna intervencija, već deo dugoročnijeg procesa.

NIKLO KAO JA KAO DOPUNSKI PRIMER LOKALNE ZELENE INTERVENCIJE

Za razliku od programa *Naučno igralište*, čija je glavna snaga u dečjoj participaciji i ko-kreaciji prostora, projekat *Niklo kao ja* ima drugačiju ulogu u ovom radu. On nije primarno primer participativnog rada sa decom, već primer šireg značaja malih zelenih intervencija za lokalni razvoj.

U tom smislu, njegova važnost leži u tome što pokazuje da mikro-prostori mogu imati širu razvojnu, ekološku i društvenu funkciju. Time *Niklo kao ja* dopunjuje glavni argument rada: dok *Naučno igralište* pokazuje kako se preporuke i principi participativnog rada mogu operacionalizovati kroz dečju participaciju i ko-kreaciju, *Niklo kao ja* potvrđuje da lokalne zelene intervencije mogu doprineti otpornosti zajednice i unapređenju kvaliteta života na širem nivou.

ZAKLJUČAK

Rad ukazuje da participacija dece u promišljanju i unapređenju zelenih i javnih prostora može predstavljati važan doprinos savremenom održivom urbanom razvoju. Polazeći od školskih dvorišta kao pristupačnih mikro-prostora, moguće je razvijati modele rada koji istovremeno jačaju zajednicu, podstiču ekološku svest i doprinose stvaranju funkcionalnijih, bezbednijih i socijalno inkluzivnijih prostora.

Posebna vrednost rada ogleda se u povezivanju teorijskog okvira sa konkretnim iskustvima. Publikacija *Dečji manifest za održive gradove*, kao dokument kategorije M123, pokazuje da se dečji glas može sistematizovati i prevesti u preporuke relevantne za lokalne samouprave. Program *Naučno igralište* potvrđuje da su takve preporuke primenljive kroz procese ko-kreacije i materijalizacije dečjih ideja u stvarnom prostoru. Projekat *Niklo kao ja* dodatno širi ovu perspektivu i ukazuje na značaj malih zelenih intervencija za lokalnu otpornost i kvalitet života zajednice.

U tom smislu, osnovna argumentaciona linija rada može se sažeti ovako: školska dvorišta predstavljaju polazne mikro-prostore održive urbane transformacije; dečja participacija omogućava kvalitetnije razumevanje odnosa između dece, prostora i održivosti; *Dečji manifest za održive gradove* daje model i smer za delovanje lokalnih samouprava; *Naučno igralište* pokazuje njegovu operativnu primenu; a *Niklo kao ja* potvrđuje širi značaj lokalnih zelenih intervencija. Upravo u tom povezivanju teorije, participativne prakse i konkretne prostorne realizacije leži potencijal za oblikovanje pravednijih, zelenijih i održivijih gradova.

ZAHVALNOST

Rad je rezultat istraživanja finansiranog/podržanog od strane Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, po Ugovoru o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada broj 451-03-33/2026-03/ 200091.

LITERATURA

- Anđelković, S. (2018). *Vaspitanje i obrazovanje za održivi razvoj: Učenje i poučavanje van učionice*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet.
- Anđelković, S., Stanisavljević, Petrović, Z. (2014). *Škola i neformalni obrazovni konteksti*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet.
- Braund, M., & Reiss, M. (2004). *Learning Science Outsidethe Classroom*. London and New York: Routledge Falmer.
- Dyment, J. E. (2005). Green school grounds as sites for outdoor learning: Barriers and opportunities. *Children's Geographies*, 3(1), 29–47.
- Dyment, J. E. (2005). Green school grounds as sites for outdoor learning: Barriers and opportunities. *Children's Geographies*, 3(1), 29–47.
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF International Child Development Centre.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23–40.
- Jovanović Petrović, T., Gagić, D., Radaković, T., Čolić Marković, N., Danilović Hristić, N., & Stefanović, S. (2025). *Dečji manifest za održive gradove*. KidHub; Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
- Čolić, N., & Čolić, R. (2018). Dijaloški i javni prostor: participativni pristup urbanom dizajnu. *Arhitektura i urbanizam*, 47, 37–45.
- Čolić, N., & Dželebdžić, O. (2018). Beyond formality: Revising participatory planning practice in Serbia. *Spatium*, 39, 17–25.
- Čolić Marković, N., Danilović Hristić, N., & Petrić, J. (2024). *Edukativno-participativni pristup u procesu kreiranja uslova za urbanu bezbednost*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
- UNICEF. (2018). *Shaping urbanization for children: A handbook on child-responsive urban planning*. New York: UNICEF.